УДК 37.091.212.3-056.45(4)

Михайло Зуєв,
м. Київ

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

В статье проанализированы общие подходы к организации обучения одаренных детей в странах Европейского Союза. Огромное влияние на деятельность таких учеников имеют созданные Всемирные и Европейские Советы одаренной и талантливой молодежи и детей с высокими способностями, а также фундаментальные программы по обучению одаренных учеников созданные в Европейском пространстве.

Ключевые слова: *одаренная ученическая молодежь, Европейский Союз, развитие талантов.*

The article analyzes the general approaches to organizing the teaching of gifted children in the countries of the European Union. The great influence on the activities of such pupils has created the World and European Councils of gifted and talented youth and children with high abilities, as well as the fundamental programs created in the European area of teaching gifted students.

Key words: *talented high-school students, European Union, development of talent.*

Європейська спільнота не одне десятиліття приділяє вивченню проблеми навчання обдарованої молоді. Створені Всесвітні та Європейські ради обдарованої і талановитої дітей та молоді з високими здібностями, провадять фундаментальні дослідження з таких проблем. Варто проаналізувати фундаментальні програми, створені в Європейському просторі щодо навчання обдарованих учнів.

У 50–60-ті рр. XX ст. розвинені країни (Велика Британія, Франція тощо) почали приділяти значну увагу процесам діагностування обдарованості та навчання талановитої молоді, створення умов для їхнього інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення. Так, у Великій Британії 1950 р. було засновано Національну Асоціацію обдарованих дітей, створено Центр досліджень обдарованих дітей та молоді. Таку асоціацію у Франції було створено 1971 року. У Німеччині впроваджено особливу службу консультацій з питань соціального навчання здібних учнів. У Франції з середини 80-х рр. XX ст. у деяких навчальних закладах з'явилися класи для обдарованих учнів.

Метою статті є висвітлення загальних підходів до організації навчання обдарованих дітей в європейських країнах.

Видатний англійський педагог Г. Колінз 1975 р. організував міжнародну конференцію з питань діяльності з обдарованими дітьми, що вперше відбулася в м. Лондон. Це започаткувало роботу Всесвітньої ради з обдарованими і талановитими дітьми (World Council for Gifted and talented Children) [1]. Всесвітня Рада співпрацює з провідними всесвітніми, регіональними

і національними організаціями щодо питань освіти, серед яких Азіатсько-Тихоокеанська та Латиноамериканська Федерації, Європейська Рада високо здібних (ЕСНА), Європейський комітет з освіти дітей та підлітків (Eurotalent) та Національні союзи США, Великої Британії та інших провідних країн, що є членами Всесвітньої Ради. У 2005 р. професор Ф. Монкс разом із Р. Плюгером дослідили сучасний стан освіти та діяльність з обдарованими дітьми у 21 країні Європейського Союзу. Фундаментальна праця містить поглиблений аналіз системи шкільної освіти, правової та законодавчої бази, підготовки вчителів і перспектив на майбутнє в освіті у кожній із 21 країни Європейського Союзу. Вона отримала назву «Навчання обдарованих дітей в 21 європейських країнах: стан та перспективи» (Gifted Education in 21 European Countries: Inventory and Perspective) [2].

Важливим критерієм визначення обдарованої (талановитої) дитини, на думку вчителів, є численні тести, рекомендовані психолого-педагогічною літературою [3]. Проте практика їх використання виявила, що вони не є універсальним методом визначення обдарованості, оскільки у точних із них імовірність не перевищує 70−80 %. Тому тестування необхідно доповнювати спостереженням за учнями. Для успішної кар'єри, налагодження особистого життя та соціального становища особистість має дбати про власне здоров'я, вміти продуктивно спілкуватись, мати навички до публічних виступів, працювати в команді та самостійно, вільно володіти технічними засобами навчання, використовувати джерела інформації, займатись самоосвітою та самовихованням, свідомо та самостійно приймати рішення, знати та розуміти особливості людей, народів та їхніх культур. Тому важливої значущості набуває професійна діяльність над формуванням ключових компетентностей у здібних та обдарованих дітей [4].

Питання розвитку талантів у Великій Британії пов'язано з загальними проблемами освіти країни. Концепція розвитку талантів і доступ до неї, заснована на поділі суспільства, значно відрізняється для широкої публіки і залежить від положення людини в суспільстві. Усвідомлення класу, у контексті престижних шкіл для еліти, вважають збереженням традицій; для робочого класу – це ідеал рівності, так само, як благодійні та батьківські організації належать переважно до середнього класу. Отже, інтерес до високих здібностей людини залежить від соціального становища, що породжує конфлікт інтересів між різними класами суспільства. Всупереч багатовіковим традиціям англійські школи-пансіони фактично не допомагають розвитку талантів на основі національної системи шкільної освіти. У цих закладах високі здібності учня є ціллю навчального процесу, а не підставою для їх диференціації, а заняття пристосовані до рівня здібностей окремих учнів [5]. До того ж, країни, що утворюють Сполучене Королівство, також мають різні системи освіти, визначення таланту і високих здібностей учнів, а також пропонують учням різні рішення на основі попереднього досвіду та практики нинішньої британської освіти. Наприклад, у Північній Ірландії талановиті учні навчаються у звичайних загальноосвітніх навчальних закладах, а в інших трьох країнах законодавство визначає конкретні послуги, що необхідно надавати талановитим учням.

В усіх трьох країнах розвиток талантів законодавчо врегульовано, визначено завдання, методи їх регулювання та винятки. Складні правила і послуги, що розроблено урядом, зазначено у валлійських та англійських законодавствах. Відповідний законодавчий акт встановлює

вимогу не лише до визначення високих здібностей і талантів дітей, а й до розширення освіти цих учнів, що виходить за межі звичайної навчальної програми. Відповідно до моделі Ганьє, закон стосується не тільки звичайних предметів, а й інших окремих талантів (соціальні, перцептивні, управлінсько-організаційні, спортивні). Відповідно до такого підходу, більше молоді можна вважати обдарованою, ніж, якщо закон стосувався б лише інтелектуальних здібностей [6].

Державна освіта у Великій Британії є безкоштовною і обов'язковою від 5 до 16 років. Для учнів, які відвідують середню школу з вересня 2007 р., це означає, що вони або залишаються навчатися, або беруть участь в будь-якому акредитованому навчанні поки не досягнуть 18-річного віку (згідно з законом, починаючи з 2013 р., ніхто не може працювати повний робочий день до 18 років). Так, 93 % дітей шкільного віку обов'язково відвідують деякі державні школи. Відповідно до віку, це може бути:

- дошкільне навчання (від 3 до 4 років) (ISCED 0) – 64 % дітей;
- початкова школа (від 5 до 11 років) (ISCED 1, 2);
- середня школа (від 11 до 16 або 18 років) (ISCED 2, 3, 4, 5).

Лише 7 % британських дітей від 4 до 18 років відвідують приватні школи, тому ця категорія потрібно розглядати окремо. Головною відмінністю між приватною та державною школою є те, що батьки дітей, які відвідують приватні школи, оплачують навчання. Не всі учні отримують стипендію. Існує жорстка конкуренція під час вступу, оскільки для багатьох батьків важливо влаштувати дітей у приватні навчальні заклади, за що вони готові заплатити високу ціну. Функціонує також система страхування, що допомагає дітям з менш забезпечених сімей фінансувати навчання у приватних навчальних закладах.

Однією з країн, що розробила більш розгалужені напрями допомоги та навчання обдарованих учнів є Австрія. Організація та управління підтримки талантів в Австрії організована на трьох рівнях. *Перший* та найвищий рівень – це Федеральне міністерство освіти, мистецтв та культури Австрії; *другий* – австрійський Центр досліджень та підтримки талановитих та обдарованих; *третій* − федеральні координаційні центри з підтримки талантів – органи самоврядування провінцій. Міністерство і Центр працюють на національному рівні, а координаційні центри – на регіональному. Федеральне міністерство освіти, мистецтв та культури Австрії визначає принципи і цілі, забезпечує персонал і технічні умови, а також здійснює керівництво та нагляд за підтримкою талантів. До того ж, Міністерство відповідає за законодавчу базу. До його повноважень належить управління і розвиток національних конкурсів (олімпіад) і пов'язаних з ними стипендій (наприклад, стипендія для молоді Альпбах). Воно є центральним органом управління підтримки талантів в Австрії, тому до його пріоритетних функцій належить організація та управління Федеральної конференції з розвитку талантів, розвиток міжнародних і центральноєвропейських мереж (наприклад, МОЕ – співробітництво між країнами Центральної та Східної Європи, включаючи Угорщину, 2000 р.), організація конгресу, співпраця між установами різних рівнів освіти, наприклад, садочків і шкіл, шкіл і закладів вищої освіти [7].

Австрійський центр для обдарованих дітей було засновано 1999 р. за ініціативи професора Герхарда Шафферда, пізніше заступника державного секретаря і голови управління

шкільної освіти провінції Зальцбурга. За організаційно-правовою формою центр є товариством і підпорядковується Міністерству освіти, що має відношення до управління організацією, персоналом та ідеології. Головним завданням центру постає підтримка і виховання талановитої/обдарованої молоді. Він є першою установою, що має розбудовану мережу підтримки талантів по всій території Австрії. Як національний центр, він ініціює інноваційні заходи, спрямовані на підтримку талантів, здійснює діяльність на межами теорії, дослідження і практики. Це центр національних і міжнародних мереж, розробник нових стратегій. Окрім того, до його завдань належить покращення та гарантування якості, що частково здійснюється через відповідний потік і зберігання інформації та через різні програми тренінгів [7].

Оригінальною в контексті діяльності з обдарованими учнями є Програма підтримки талантів Німецького фонду підприємництва (Stiftung der Deutschen Wirtschaft). Німецький фонд підприємництва (Stiftung der Deutschen Wirtschaft) існує майже 50 років, його цілі пов'язані з концепціями глобалізації та сталого розвитку в сучасному розумінні. Окрім надання цілеспрямованої підтримки молодим підприємливим всебічно розвиненим молодим людям, ознайомлення з ресурсами держави, Фонд також приділяє значну увагу освіті нового покоління, оскільки, за його переконанням, молодим людям необхідно надавати підтримку на традиційному університетському рівні, а також на рівні середньої освіти, у загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах. Також необхідно зазначити, що Німецький фонд підприємництва є єдиним фондом в Німеччині, що пропонує програми з життєвого супроводу і професійної орієнтації для студентів, які покинули навчання, і те, що він також підтримує здібних молодих людей, які виходять на ринок праці після досягнення 18 років.

Німецький фонд підприємництва (SDW) розташовано у м. Берлін, а також є філія у Бонні. Він є одним з 12 найбільших чинних у Німеччині фондів. Його діяльність і програма є унікальними. Згідно з програмою фонду, SDW є незалежним від політичних партій і був заснований однією фізичною особою, доктором К. Мурманом, який відійшов від прямого управління Фондом, хоча декілька членів його родини беруть участь у діяльності різних керівних органів організації. З підтримкою талантів, діяльність Фонду сьогодні сфокусована на чотирьох важливих напрямах:

1. Фонд досліджень Клауса Мурмана (Studienförderwerk Klaus Murmann), що є центральним компонентом SDW;
2. Studienkompass (можна перекласти як «Навчальний компас») пропонує професійну кар'єрну орієнтацію для учнів закладів середньої освіти, чиї батьки не мають вищої освіти;
3. Діяльність Schülerakademie (учнівська академія) присвячена розвитку і професійній орієнтації учнів закладів середньої освіти.
4. Schulewirtschaft (бізнес-школа) пропонує професійну орієнтацію та консультації для здібних студентів, які не встигали під час навчання у школі.

Характерними є ознаки створення освітнього середовища, розроблення насичених програм у школах Іспанії. Так, пілотним проектом, орієнтованим на учнів віком 12−13 років є Програма ESTALMAT (м. Мадрид). Математичні здібності, компоненти мислення, розв'язання проблем, увага і наполегливість проявляються з раннього віку. Діти з високими

здібностями до математики мають були бути набрані зі шкіл Мадридського муніципалітету. Королівська Іспанська академія наук надіслала листа вчителям математики в школи, запрошуючи їх рекомендувати найкращих учнів для програми. Одночасно талановиті діти з математики залучались за допомогою газетних оголошень. Під час першого року набору 70 учнів подали заявки на участь у програмі з округу Мадрида. 25 учнів було обрано за допомогою багаторівневої процедури відбору до участі в першій сучасній іспанській добровільній програмі розвитку талантів у галузі математики. Обраних учнів запросили на дводенний вступний табір поблизу Мадрида, де вони знайомились один з одним і дізнались багато цікавих речей про програму. Організатори зосередили особливу увагу на залученні та інструктажі батьків для налагодження співпраці.

Програма безкоштовна для дітей, які навчаються щосуботи з 10^{00} до 13^{00}. Особливу увагу приділяють одному з ключових принципів програми: жодна дитина не була виключена чи відсторонена від її шкільного середовища. Метою було не створити новий, закритий, математичний простір для учнів, а зберегти їх любов до математики, створити нове коло спілкування, що буде їм подобатись, дати їм поглибленні знання з математики, а також покращити навички за допомогою навчально-ігрової методики. Учні контактують з університетами та фахівцями з обраних дисциплін, через вчителів з метою професійної орієнтації, вибору кар'єри та регулярних занять з мотивованими однолітками-однодумцями для їхнього прогресу в школі [8].

Упродовж першого року впровадження цієї програми її засновник професор М. де Гузман переймався через ефективність програми, забезпечення фінансування протягом тривалого періоду та розгортання програми в інших частинах країни. Навчання є безкоштовним і на дітей неможливо накладати жодних зобов'язань. Необхідно було забезпечити безперервність програми. Значна роль належала вчителям, які проводили уроки, мотивації їх можливостей, педагогічного таланту та особистості, педагогічних цінностей, зумовлених темами, що було суттю програми. Індивідуальний підхід має вирішальну значущість, тому важливо мати вчителів за покликом. Підбір учителів і безперервний розвиток спільноти – це інновації, що забезпечили успіх програми ESTALMAT на національному рівні [9].

Таким чином, перелічені загальні підходи до організації навчання обдарованих дітей в європейських країнах, протягом тривалого часу перевірені висококваліфікованими фахівцями та є перспективним втіленням їх ідей в освітянську практику України.

Використані літературні джерела

1. *Холод І.* Обдарованість та обдарована молодь – обсяг та змістове наповнення понять [текст] / І. Холод // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2008. – С. 35−140.

2. *Monks F.* Gifted education in 21 European Countries: Inventory and Perspective [text] / F. Monks, R. Pfluger. – Nijmegen : Radboud University, 2005.

3. *Боева Е. Л.* Работа с одаренными детьми [текст] / Е. Л. Боева, О. И. Кондратенко. – Старый Оскол, 2011. – 95 с.

4. *Хуторський А.* Ключові освітні компетентності [Електронний ресурс] / А. Хуторський // Освіта.ua : сайт. – Режим доступу: http://ru.osvita.ua/school/theory/2340/. – Назва з екрана.

5. *Persson R. S.* Gifted Education in Europe: Programs, Practicies, and Current Research [text] / K. A. Heller, F. J. Mönks, A. H. Passow (eds.) // International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent. – Pergamon, Oxford. – 2000. – pp. 703–731.

6. *Raffan J.* Able Gifted and Talented in UK [text] / J. Raffan // Based on the manuscript of the presentation delivered at the ICBF Congress (9–12 September 2009). – 2009.

7. Österreichische Zentrum für Begabtenförderung und Begabungsforschung (2010) [text] : FAQs zu Begabungs und Begabtenförderung. Режим доступу: https://www.uam.es/proyectosinv/estalmat/Memoria2011-12-v1.pdf. – Назва з екрана.

8. Miguel de Guzmán. Sobre la educación matemática. Revista de Occidente [text]. – 1983. – pp. 37−48.

Bibliography

1. *Kholod I.* Obdarovanist ta obdarovana molod – obsiah ta zmistove napovnennia poniat [tekst] / I. Kholod // Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly. – 2008. – S. 35−140.

2. *Monks F.* Gifted education in 21 European Countries: Inventory and Perspective [text] / F. Monks, R. Pfluger. – Nijmegen : Radboud University, 2005.

3. *Boeva E. L.* Rabota s odarennymy detmy [tekst] / E. L. Boeva, O. Y. Kondratenko. – Staryi Oskol, 2011. – 95 s.

4. *Khutorskyi A.* Kliuchovi osvitni kompetentnosti [Elektronnyi resurs] / A. Khutorskyi // Osvita.ua : sait. – Rezhym dostupu: http://ru.osvita.ua/school/theory/2340/. – Nazva z ekrana.

5. *Persson R. S.* Gifted Education in Europe: Programs, Practicies, and Current Research [text] / K. A. Heller, F. J. Mönks, A. H. Passow (eds.) // International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent. – Pergamon, Oxford. – 2000. – pp. 703–731.

6. *Raffan J.* Able Gifted and Talented in UK [text] / J. Raffan // Based on the manuscript of the presentation delivered at the ICBF Congress (9–12 September 2009). – 2009.

7. Österreichische Zentrum für Begabtenförderung und Begabungsforschung (2010) [text] : FAQs zu Begabungs und Begabtenförderung. Rezhym dostupu: https://www.uam.es/proyectosinv/estalmat/Memoria2011-12-v1.pdf. – Nazva z ekrana.

8. Miguel de Guzmán. Sobre la educación matemática. Revista de Occidente [text]. – 1983. – pp. 37−48.